सुन्दरकाण्ड अष्टपञ्चाशः सर्गः (५८) - लङ्का वृत्तांत कथनम्

ततस् तस्य गिरेः शृङ्गे महेन्द्रस्य महाबलाः ।
हनुमत् प्रमुखाः प्रीतिं हरयो जग्मुरुत्तमाम् ॥ १ ॥

तं ततः प्रति संहृष्टः प्रीतिमन्तं महाकपिम् ।
जाम्बवान् कार्य वृत्तान्त मपृच्छ दनिलात्मजम् ॥ २ ॥

कथं दृष्टा त्वया देवी कथं वा तत्र वर्तते ।
तस्यां वा स कथं वृत्तः क्रूर कर्मा दशाननः ॥ ३ ॥

तत्त्वतः सर्वमेतन्नः प्रब्रूहि त्वं महाकपे ।
श्रुतार्थाश् चिन्त यिष्यामो भूयः कार्य विनिश्चयम् ॥ ४ ॥

यश्चार्थस् तत्र वक्तव्यो गतैरस्माभि रात्मवान् ।
रक्षितव्यं च यत् तत्र तद् भवान् व्याकरोतु नः ॥ ५ ॥

स नियुक्तस् ततस्तेन सम्प्रहृष्ट तनूरुहः ।
प्रणम्य शिरसा देव्यै सीतायै प्रत्यभाषत ॥ ६ ॥

प्रत्यक्षमेव भवतां महेन्द्राग्रात् खमाप्लुतः ।
उदधेर् दक्षिणं पारं काङ्क्षमाणः समाहितः ॥ ७ ॥

गच्छतश्च हि मे घोरं विघ्न रूप मिवाभवत् ।
काञ्चनं शिखरं दिव्यं पश्यामि सुमनोहरम् ॥ ८ ॥

स्थितं पन्थान मावृत्य मेने विघ्नं च तं नगम् ।
उपसङ्गम्य तं दिव्यं काञ्चनं नगसत्तमम् ॥ ९ ॥

कृता मे मनसा बुद्धिर् भेत्तव्योऽयं मयेति च ।
प्रहतं च मया तस्य लाङ्गूलेन महागिरेः ॥ १० ॥

शिखरं सूर्य सङ्काशं व्यशीर्यत सहस्रधा ।
व्यवसायं च तं बुद्ध्वा स होवाच महागिरिः ॥ ११ ॥

पुत्रेति मधुरां वाणीं मनः प्रह्लादयन्निव ।
पितृव्यं चापि मां विद्धि सखायं मातरिश्वनः ॥ १२ ॥

मैनाकमिति विख्यातं निवसन्तं महोदधौ ।
पक्षवन्तः पुरा पुत्र बभूवुः पर्वतोत्तमाः ॥ १३ ॥

छन्दतः पृथिवीं चेरुर् बाधमानाः समन्ततः ।
श्रुत्वा नगानां चरितं महेन्द्रः पाक शासनः ॥ १४ ॥

चिच्छेद भगवान् पक्षान् वज्रेणैषां सहस्रशः ।
अहं तु मोक्षितस् तस्मात्तव पित्रा महात्मना ॥ १५ ॥

मारुतेन तदा वत्स प्रक्षिप्तोऽस्मि महार्णवे ।
रामस्य च मया साह्ये वर्तितव्य मरिन्दम ॥ १६ ॥

रामो धर्मभृतां श्रेष्ठो महेन्द्र समविक्रमः ।
एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्य मैनाकस्य महात्मनः ॥ १७ ॥

कार्यमावेद्य तु गिरे रुद्यतं च मनो मम ।
तेन चाह मनुज्ञातो मैनाकेन महात्मना ॥ १८ ॥

स चाप्यन्तर्हितः शैलो मानुषेण वपुष्मता ।
शरीरेण महाशैलः शैलेन च महोदधौ ॥ १९ ॥

उत्तमं जवमास्थाय शेषं पन्थान मास्थितः ।
ततोऽहं सुचिरं कालं वेगेनाभ् यगमं पथि ॥ २० ॥

ततः पश्याम् यहं देवीं सुरसां नागमातरम् ।
समुद्र मध्ये सा देवी वचनं मामभाषत ॥ २१ ॥

मम भक्षः प्रदिष्टस्त्व ममरैर् हरिसत्तम ।
अतस्त्वां भक्षयिष्यामि विहितस् त्वं चिरस्य मे ॥ २२ ॥

एवमुक्तः सुरसया प्राञ्जलिः प्रणतः स्थितः ।
विवर्ण वदनो भूत्वा वाक्यं चेद मुदीरयन् ॥ २३ ॥

रामो दाशरथिः श्रीमान् प्रविष्टो दण्डकावनम् ।
लक्ष्मणेन सह भ्रात्रा सीतया च परन्तपः ॥ २४ ॥

तस्य सीता हृता भार्या रावणेन दुरात्मना ।
तस्याः सकाशं दूतोऽहं गमिष्ये रामशासनात् ॥ २५ ॥

कर्तुमर्हसि रामस्य साहाय्यं विषये सती ।
अथवा मैथिलीं दृष्ट्वा रामं चाक्लिष्टकारिणम् ॥ २६ ॥

आगमिष्यामि ते वक्त्रं सत्यं प्रतिशृणोमि ते ।
एवमुक्ता मया सा तु सुरसा कामरूपिणी ॥ २७ ॥

अब्रवीन् नातिवर्तेत कश्चिदेष वरो मम ।
एवमुक्तः सुरसया दश योजन मायतः ॥ २८ ॥

ततोऽर्ध गुण विस्तारो बभूवाहं क्षणेन तु ।
मत् प्रमानुरूपं च व्यादितं तु मुखं तया ॥ २९ ॥

तद्दृष्ट्वा व्यादितं चास्यं ह्रस्वं ह्यकरवं वपुः ।
तस्मिन् मुहूर्ते च पुनर् बभूवाङ्गुष्ठ मात्रकः ॥ ३० ॥

अभिपत्याशु तद्वक्त्रं निर्गतोऽहं ततः क्षणात् ।
अब्रवीत् सुरसा देवी स्वेन रूपेण मां पुनः ॥ ३१ ॥

अर्थसिद्ध्यै हरिश्रेष्ठ गच्छ सौम्य यथासुखम् ।
समानय च वैदेहीं राघवेण महात्मना ॥ ३२ ॥

सुखी भव महाबाहो प्रीतास्मि तव वानर ।
ततोऽहं साधु साध्वीति सर्वभूतैः प्रशंसितः ॥ ३३ ॥

ततोन्तरिक्षं विपुलं प्लुतोऽहं गरुडो यथा ।
छाया मे निगृहीता च न च पश्यामि किञ्चन ॥ ३४ ॥

सोऽहं विगत वेगस्तु दिशो दश विलोकयन् ।
न किञ्चित् तत्र पश्यामि येन मेऽपहृता गतिः ॥ ३५ ॥

ततो मे बुद्धि रुत्पन्ना किं नाम गगने मम ।
ईदृशो विघ्न उत्पन्नो रूपं यत्र न दृश्यते ॥ ३६ ॥

अधोभागेन मे दृष्टिः शोचता पातिता मया ।
ततोऽद्राक्ष महं भीमां राक्षसीं सलिलेशयाम् ॥ ३७ ॥

प्रहस्य च महानाद मुक्तोऽहं भीमया तया ।
अवस्थित मसम्भ्रान्त मिदं वाक्य मशोभनम् ॥ ३८ ॥

क्वासि गन्ता महाकाय क्षुधिताया ममेप्सितः ।
भक्षः प्रीणय मे देहं चिर माहार वर्जितम् ॥ ३९ ॥

बाढमित्येव तां वाणीं प्रत्य गृह्णामहं ततः ।
आस्य प्रमाणा दधिकं तस्याः काय मपूरयम् ॥ ४० ॥

तस्याश् चास्यं महद्भीमं वर्धते मम भक्षणे ।
न च मां साधु बुबुधे मम वा निकृतं कृतम् ॥ ४१ ॥

ततोऽहं विपुलं रूपं सङ्क्षिप्य निमिषान्तरात् ।
तस्या हृदय मादाय प्रपतामि नभःस्थलम् ॥ ४२ ॥

सा विसृष्ट भुजा भीमा पपात लवणाम्भसि ।
मया पर्वत सङ्काशा निकृत्त हृदया सती ॥ ४३ ॥

शृणोमि खगतानां च सिद्धानां चारणैः सह ।
राक्षसी सिंहिका भीमा क्षिप्रं हनुमता हता ॥ ४४ ॥

तां हत्वा पुनरेवाहं कृत्य मात्ययिकं स्मरन् ।
गत्वा चाहं महाध्वानं पश्यामि नगमण्डितम् ॥ ४५ ॥

दक्षिणं तीरमुदधेर् लङ्का यत्र च सा पुरी ।
अस्तं दिनकरे याते रक्षसां निलयं पुरम् ॥ ४६ ॥

प्रविष्टोऽह मविज्ञातो रक्षोभिर् भीम विक्रमैः ।
तत्र प्रविशतश्चापि कल्पान्त घन सन्निभा ॥ ४७ ॥

अट्टहासं विमुञ्चन्ती नारी काप्युत्थिता पुरः ।
जिघांसन्तीं ततस्तां तु ज्वलदग्नि शिरोरुहाम् ॥ ४८ ॥

सव्य मुष्टि प्रहारेण पराजित्य सुभैरवाम् ।
प्रदोष काले प्रविशं भीतयाहं तयोदितः ॥ ४९ ॥

अहं लङ्कापुरी वीर निर्जिता विक्रमेण ते ।
यस्मात् तस्माद् विजेतासि सर्व रक्षांस् यशेषतः ॥ ५० ॥

तत्राहं सर्वरात्रं तु विचिन्वन् जनकात्मजाम् ।
रावणान्तःपुरगतो न चापश्यं सुमध्यमाम् ॥ ५१ ॥

ततः सीता मपश्यंस्तु रावणस्य निवेशने ।
शोक सागर मासाद्य न पार मुपलक्षये ॥ ५२ ॥

शोचता च मया दृष्टं प्राकारेण समावृतम् ।
काञ्चनेन विकृष्टेन गृहोपवन मुत्तमम् ॥ ५३ ॥

स प्राकार मवप्लुत्य पश्यामि बहु पादपम् ।
अशोक वनिका मध्ये शिंशुपा पादपो महान् ॥ ५४ ॥

तमारुह्य च पश्यामि काञ्चनं कदली वनम् ।
अदूरे शिंशुपा वृक्षात् पश्यामि वर वर्णिनीम् ॥ ५५ ॥

श्यामां कमल पत्राक्षी मुपवास कृशाननाम् ।
तदेकवासःसंवीतां रजोध्वस्त शिरोरुहाम् ॥ ५६ ॥

शोक सन्ताप दीनाङ्गीं सीतां भर्तृ हिते स्थिताम् ।
राक्षसीभिर् विरूपाभिः क्रूराभिरभि संवृताम् ॥ ५७ ॥

मांस शोणित भक्षाभि र्व्याघ्रीभिर् हरिणीमिव ।
सा मया राक्षसीमध्ये तर्ज्यमाना मुहुर्मुहुः ॥ ५८ ॥

एक वेणीधरा दीना भर्तृ चिन्ता परायणा ।
भूमिशय्या विवर्णाङ्गी पद्मिनीव हिमागमे ॥ ५९ ॥

रावणाद् विनिवृत्तार्था मर्तव्य कृत निश्चया ।
कथंचिन् मृगशाबाक्षी तूर्ण मासादिता मया ॥ ६० ॥

तां दृष्ट्वा तादृशीं नारीं रामपत्नीं यशस्विनीम् ।
तत्रैव शिंशुपा वृक्षे पश्यन्नह मवस्थितः ॥ ६१ ॥

ततो हलहला शब्दं काञ्ची नूपुर मिश्रितम् ।
शृणोम्यधिक गम्भीरं रावणस्य निवेशने ॥ ६२ ॥

ततोऽहं परमोद् विग्नः स्वं रूपं प्रति संहरन् ।
अहं तु शिंशुपा वृक्षे पक्षीव गहने स्थितः ॥ ६३ ॥

ततो रावण दाराश्च रावणश्च महाबलः ।
तं देशं समनुप्राप्ता यत्र सीताभवत् स्थिता ॥ ६४ ॥

तद्दृष्ट्वाथ वरारोहा सीता रक्षो महाबलम् ।
सङ्कुच्योरू स्तनौ पीनौ बाहुभ्यां परिरभ्य च ॥ ६५ ॥

वित्रस्तां परमोद् विग्नां वीक्षमाणां ततस्ततः ।
त्राणं किञ्चि दपश्यन्तीं वेपमानां तपस्विनीम् ॥ ६६ ॥

तामुवाच दशग्रीवः सीतां परमदुःखिताम् ।
अवाक्छिराः प्रपतितो बहुमन्यस्व मामिति ॥ ६७ ॥

यदि चेत्त्वं तु दर्पान्मां नाभि नन्दसि गर्विते ।
द्वौ मासा वन्तरं सीते पास्यामि रुधिरं तव ॥ ६८ ॥

एतच्छ्रुत्वा वचस् तस्य रावणस्य दुरात्मनः ।
उवाच परम क्रुद्धा सीता वचन मुत्तमम् ॥ ६९ ॥

राक्षसाधम रामस्य भार्या ममित तेजसः ।
इक्ष्वाकु कुल नाथस्य स्नुषां दशरथस्य च ॥ ७० ॥

अवाच्यं वदतो जिह्वा कथं न पतिता तव ।
किञ्चिद् वीर्यं तवानार्य यो मां भर्तुर सन्निधौ ॥ ७१ ॥

अपहृत्यागतः पाप तेनादृष्टो महात्मना ।
न त्वं रामस्य सदृशो दास्येऽप्यस्य न युज्यसे ॥ ७२ ॥

यज्ञीयः सत्यवादी च रणश्लाघी च राघवः ।
जानक्या परुषं वाक्यमेवमुक्तो दशाननः ॥ ७३ ॥

जज्वाल सहसा कोपाच् चितास्थ इव पावकः ।
विवर्त्य नयने क्रूरे मुष्टि मुद्यम्य दक्षिणम् ॥ ७४ ॥

मैथिलीं हन्तुमारब्धः स्त्रीभिर् हाहा कृतं तदा ।
स्त्रीणां मध्यात् समुत्पत्य तस्य भार्या दुरात्मनः ॥ ७५ ॥

वरा मन्दोदरीनाम तया स प्रतिषेधितः ।
उक्तश्च मधुरां वाणीं तया स मदनार्दितः ॥ ७६ ॥

सीतया तव किं कार्यं महेन्द्र सम विक्रम ।
देव गन्धर्व कन्याभिर् यक्षकन्याभि रेव च ॥ ७७ ॥

सार्धं प्रभो रमस्वेह सीतया किं करिष्यसि ।
ततस्ताभिः समेताभिर् नारीभिः स महाबलः ॥ ७८ ॥

प्रसाद्य सहसा नीतो भवनं स्वं निशाचरः ।
याते तस्मिन् दशग्रीवे राक्षस्यो विकृताननाः ॥ ७९ ॥

सीतां निर्भर्त्सयामासुर् वाक्यैः क्रूरैः सुदारुणैः ।
तृणवद् भाषितं तासां गणयामास जानकी ॥ ८० ॥

गर्जितं च तदा तासां सीतां प्राप्य निरर्थकम् ।
वृथा गर्जित निश्चेष्टा राक्षस्यः पिशिताशनाः ॥ ८१ ॥

रावणाय शशंसुस्ताः सीता ध्यवसितं महत् ।
ततस्ताः सहिताः सर्वा विहताशा निरुद्यमाः ॥ ८२ ॥

परिक्षिप्य समन्तात्तां निद्रावश मुपागताः ।
तासु चैव प्रसुप्तासु सीता भर्तृहिते रता ॥ ८३ ॥

विलप्य करुणं दीना प्रशुशोच सुदुःखिता ।
तासां मध्यात् समुत्थाय त्रिजटा वाक्य मब्रवीत् ॥ ८४ ॥

आत्मानं खादत क्षिप्रं न सीता विनशिष्यति ।
जनकस् यात्मजा साध्वी स्नुषा दशरथस्य च ॥ ८५ ॥

स्वप्नो ह्यद्य मया दृष्टो दारुणो रोमहर्षणः ।
रक्षसां च विनाशाय भर्तुरस्या जयाय च ॥ ८६ ॥

अलमस्मात् परित्रातुं राघवाद् राक्षसी गणम् ।
अभियाचाम वैदेही मेतद्धि मम रोचते ॥ ८७ ॥

यस्या ह्येवंविधः स्वप्नो दुःखितायाः प्रदृश्यते ।
सा दुःखैर् विविधैर् मुक्ता सुखमाप्नोत् यनुत्तमम् ॥ ८८ ॥

प्रणिपात प्रसन्ना हि मैथिली जनकात्मजा ।
ततः सा ह्रीमती बाला भर्तुर् विजय हर्षिता ॥ ८९ ॥

अवोचद्यदि तत् तथ्यं भवेयं शरणं हि वः ।
तां चाहं तादृशीं दृष्ट्वा सीताया दारुणां दशाम् ॥ ९० ॥

चिन्तयामास विक्रान्तो न च मे निर्वृतं मनः ।
सम्भाषणार्थं च मया जानक्याश् चिन्तितो विधिः ॥ ९१ ॥

इक्ष्वाकूणां हि वंशस्तु ततो मम पुरस्कृतः ।
श्रुत्वा तु गदितां वाचं राजर्षि गण पूजिताम् ॥ ९२ ॥

प्रत्यभाषत मां देवी बाष्पैः पिहित लोचना ।
कस्त्वं केन कथं चेह प्राप्तो वानर पुङ्गव ॥ ९३ ॥

का च रामेण ते प्रीतिस् तन्मे शंसितु मर्हसि ।
तस्यास्तद् वचनं श्रुत्वा ह्यह मप्यब्रवं वचः ॥ ९४ ॥

देवि रामस्य भर्तुस्ते सहायो भीम विक्रमः ।
सुग्रीवो नाम विक्रान्तो वानरेन्द्रो महाबलः ॥ ९५ ॥

तस्य मां विद्धि भृत्यं त्वं हनुमन्त मिहागतम् ।
भर्त्राहं प्रेषितस् तुभ्यं रामेणाक्लिष्ट कर्मणा ॥ ९६ ॥

इदं च पुरुष व्याघ्रः श्रीमान् दाशरथिः स्वयम् ।
अङ्गुलीय मभिज्ञान मदात् तुभ्यं यशस्विनि ॥ ९७ ॥

तदिच्छामि त्वयाज्ञप्तं देवि किं करवाण्यहम् ।
रामलक्ष्मणयोः पार्श्वं नयामि त्वां किमुत्तरम् ॥ ९८ ॥

एतच्छ्रुत्वा विदित्वा च सीता जनक नन्दिनी ।
आह रावण मुत्साद्य राघवो मां नयत्विति ॥ ९९ ॥

प्रणम्य शिरसा देवी महमार्या मनिन्दिताम् ।
राघवस्य मनो ह्लाद मभिज्ञान मयाचिषम् ॥ १०० ॥

अथ मामब्रवीत् सीता गृह्यता मयमुत्तमः ।
मणिर्येन महाबाहू रामस्त्वां बहु मन्यते ॥ १०१ ॥

इत्युक्त्वा तु वरारोहा मणि प्रवर मद्भुतम् ।
प्रायच्छत् परमोद्विग्ना वाचा मां सन्दिदेश ह ॥ १०२ ॥

ततस् तस्यै प्रणम्याहं राजपुत्र्यै समाहितः ।
प्रदक्षिणं परिक्राम मिहाभ्युद्गत मानसः ॥ १०३ ॥

उत्तरं पुनरेवेदं निश्चित्य मनसा तया ।
हनुमन् मम वृत्तान्तं वक्तु मर्हसि राघवे ॥ १०४ ॥

यथा श्रुत्वैव नचिरात् तावुभौ राम लक्ष्मणौ ।
सुग्रीव सहितौ वीरा वुपेयातां तथा कुरु ॥ १०५ ॥

यद्यन्यथा भवे देतद्द्वौ मासौ जीवितं मम ।
न मां द्रक्ष्यति काकुत्स्थो म्रिये साह मनाथवत् ॥ १०६ ॥

तच्छ्रुत्वा करुणं वाक्यं क्रोधो मामभ्यवर्तत ।
उत्तरं च मया दृष्टं कार्यशेष मनन्तरम् ॥ १०७ ॥

ततोऽवर्धत मे कायस् तदा पर्वत सन्निभः ।
युद्धकाङ्क्षी वनं तच्च विनाशयितु मारभे ॥ १०८ ॥

तद्भग्नं वनषण्डं तु भ्रान्त त्रस्त मृगद्विजम् ।
प्रतिबुद्धा निरीक्षन्ते राक्षस्यो विकृताननाः ॥ १०९ ॥

मां च दृष्ट्वा वने तस्मिन् समागम्य ततस्ततः ।
ताः समभ्यागताः क्षिप्रं रावणायाच चक्षिरे ॥ ११० ॥

राजन् वनमिदं दुर्गं तव भग्नं दुरात्मना ।
वानरेण ह्यविज्ञाय तव वीर्यं महाबल ॥ १११ ॥

दुर्बुद्धेस् तस्य राजेन्द्र तव विप्रिय कारिणः ।
वधमाज्ञापय क्षिप्रं यथासौ विलयं व्रजेत् ॥ ११२ ॥

तच्छ्रुत्वा राक्षसेन्द्रेण विसृष्टा भृश दुर्जयाः ।
राक्षसाः किङ्करा नाम रावणस्य मनोऽनुगाः ॥ ११३ ॥

तेषा मशीति साहस्रं शूल मुद्गर पाणिनाम् ।
मया तस्मिन् वनोद्देशे परिघेण निषूदितम् ॥ ११४ ॥

तेषां तु हतशेषा ये ते गत्वा लघु विक्रमाः ।
निहतं च महत् सैन्यं रावणायाच चक्षिरे ॥ ११५ ॥

ततो मे बुद्धि रुत्पन्ना चैत्य प्रासाद माक्रमम् ।
तत्रस्थान् राक्षसान् हत्वा शतं स्तम्भेन वै पुनः ॥ ११६ ॥

ललामभूतो लङ्कायाः स च विध्वंसितो मया ।
ततः प्रहस्तस्य सुतं जम्बुमालिन मादिशत् ॥ ११७ ॥

राक्षसैर् बहुभिः सार्धं घोर रूपैर् भयानकैः ।
तमहं बल सम्पन्नं राक्षसं रण कोविदम् ॥ ११८ ॥

परिघेणाति घोरेण सूदयामि सहानुगम् ।
तच्छ्रुत्वा राक्षसेन्द्रस्तु मन्त्रि पुत्रान् महाबलान् ॥ ११९ ॥

पदाति बल सम्पन्नान् प्रेषयामास रावणः ।
परिघेणैव तान् सर्वान् नयामि यम सादनम् ॥ १२० ॥

मन्त्रि पुत्रान् हतान् श्रुत्वा समरे लघु विक्रमान् ।
पञ्च सेनाग्रगान् शूरान् प्रेषयामास रावणः ॥ १२१ ॥

तानहं सहसैन्यान् वै सर्वा नेवाभ्य सूदयम् ।
ततः पुनर् दशग्रीवः पुत्रमक्षं महाबलम् ॥ १२२ ॥

बहुभी राक्षसैः सार्धं प्रेषयामास रावणः ।
तं तु मन्दोदरीपुत्रं कुमारं रण पण्डितम् ॥ १२३ ॥

सहसा खं समुत्क्रान्तं पादयोश्च गृहीतवान् ।
चर्मासिनं शतगुणं भ्रामयित्वा व्यपेषयम् ॥ १२४ ॥

तमक्ष मागतं भग्नं निशम्य स दशाननः ।
तत इन्द्रजितं नाम द्वितीयं रावणः सुतम् ॥ १२५ ॥

व्यादिदेश सुसङ्क्रुद्धो बलिनं युद्ध दुर्मदम् ।
तच्चाप्यहं बलं सर्वं तं च राक्षस पुङ्गवम् ॥ १२६ ॥

नष्टौजसं रणे कृत्वा परं हर्ष मुपागमम् ।
महता हि महाबाहुः प्रत्ययेन महाबलः ॥ १२७ ॥

प्रेषितो रावणेनैव सह वीरैर् मदोत्कटैः ।
सोऽविषह्यं हि मां बुद्ध्वा स्वबलं चावमर्दितम् ॥ १२८ ॥

ब्राह्मेणास्त्रेण स तु मां प्राबध्नाच् चाति वेगितः ।
रज्जुभिश्चाभि बध्नन्ति ततो मां तत्र राक्षसाः ॥ १२९ ॥

रावणस्य समीपं च गृहीत्वा मामुपानयन् ।
दृष्ट्वा सम्भाषितश्चाहं रावणेन दुरात्मना ॥ १३० ॥

पृष्टश्च लङ्का गमनं राक्षसानां च तं वधम् ।
तत्सर्वं च मया तत्र सीतार्थमिति जल्पितम् ॥ १३१ ॥

अस्याहं दर्शनाकाङ्क्षी प्राप्तस् त्वद् वनं विभो ।
मारुतस् यौरसः पुत्रो वानरो हनुमानहम् ॥ १३२ ॥

रामदूतं च मां विद्धि सुग्रीव सचिवं कपिम् ।
सोऽहं दूत्येन रामस्य त्वत् सकाश मिहागतः ॥ १३३ ॥

सुग्रीवश्च महातेजाः स त्वां कुशल मब्रवीत् ।
धर्मार्थ काम सहितं हितं पथ्यमुवाच च ॥ १३४ ॥

वसतो ऋश्यमूके मे पर्वते विपुलद्रुमे ।
राघवो रण विक्रान्तो मित्रत्वं समुपागतः ॥ १३५ ॥

तेन मे कथितं राज्ञा भार्या मे रक्षसा हृता ॥ १३६ ॥
तत्र साहाय्यहेतोर्मे समयं कर्तुमर्हसि ॥ १३७ ॥

वालिना हृत राज्येन सुग्रीवेण सह प्रभुः ।
चक्रेऽग्नि साक्षिकं सख्यं राघवः सह लक्ष्मणः ॥ १३८ ॥

तेन वालिन मुत्पाट्य शरेणैकेन सम्युगे ।
वानराणां महाराजः कृतः स प्लवतां प्रभुः ॥ १३९ ॥

तस्य साहाय्य मस्माभिः कार्यं सर्वात्मना त्विह ।
तेन प्रस्थापितस् तुभ्यं समीपमिह धर्मतः ॥ १४० ॥

क्षिप्र मानीयतां सीता दीयतां राघवाय च ।
यावन्न हरयो वीरा विधमन्ति बलं तव ॥ १४१ ॥

वानराणां प्रभावो हि न केन विदितः पुरा ।
देवतानां सकाशं च ये गच्छन्ति निमन्त्रिताः ॥ १४२ ॥

इति वानर राजस्त्वा माहेत् यभिहितो मया ।
मामैक्षत ततः क्रुद्धश् चक्षुषा प्रदहन्निव ॥ १४३ ॥

तेन वध्योऽह माज्ञप्तो रक्षसा रौद्र कर्मणा ।
मत् प्रभाव मविज्ञाय रावणेन दुरात्मना ॥ १४४ ॥

ततो विभीषणो नाम तस्य भ्राता महामतिः ।
तेन राक्षस राजोऽसौ याचितो मम कारणात् ॥ १४५ ॥

नैवं राक्षस शार्दूल त्यज्यतामेष निश्चयः ।
राज शास्त्र व्यपेतो हि मार्गः संसेव्यते त्वया ॥ १४६ ॥

दूतवध्या न दृष्टा हि राज शास्त्रेषु राक्षस ।
दूतेन वेदितव्यं च यथार्थं हित वादिना ॥ १४७ ॥

सुमहत् यपराधेऽपि दूतस् यातुल विक्रम ।
विरूप करणं दृष्टं न वधोऽस्तीह शास्त्रतः ॥ १४८ ॥

विभीषणेनैव मुक्तो रावणः सन्दिदेश तान् ।
राक्षसाने तदेवास्य लाङ्गूलं दह्यतामिति ॥ १४९ ॥

ततस् तस्य वचः श्रुत्वा मम पुच्छं समन्ततः ।
वेष्टितं शणवल्कैश्च जीर्णैः कार्पासजैः पटैः ॥ १५० ॥

राक्षसाः सिद्ध सन्नाहास् ततस्ते चण्ड विक्रमाः ।
तदादह्यन्त मे पुच्छं निघ्नन्तः काष्ठ मुष्टिभिः ॥ १५१ ॥

बद्धस्य बहुभिः पाशैर् यन्त्रितस्य च राक्षसैः ।
ततस्ते राक्षसाः शूरा बद्धं मामग्नि संवृतम् ॥ १५२ ॥

अघोषयन् राजमार्गे नगर द्वार मागताः ।
ततोऽहं सुमहद् रूपं सङ्क्षिप्य पुनरात्मनः ॥ १५३ ॥

विमोचयित्वा तं बन्धं प्रकृतिस्थः स्थितः पुनः ।
आयसं परिघं गृह्य तानि रक्षांस्य सूदयम् ॥ १५४ ॥

ततस्तन् नगर द्वारं वेगे नाप्लुतवा नहम् ।
पुच्छेन च प्रदीप्तेन तां पुरीं साट्ट गोपुराम् ॥ १५५ ॥

दहाम्यह मसम्भ्रान्तो युगान्ताग्नि रिव प्रजाः ।
ततो मे ह्यभवन्त्रासो लङ्कां दग्धां समीक्ष्य तु ॥ १५६ ॥

विनष्टा जानकी व्यक्तं न ह्यदग्धः प्रदृश्यते ।
लङ्कायां कश्चि दुद्देशः सर्वा भस्मी कृता पुरी ॥ १५७ ॥

दहता च मया लङ्कां दग्धा सीता न संशयः ।
रामस्य हि महत् कार्यं मयेदं वितथी कृतम् ॥ १५८ ॥

इति शोक समाविष्टश् चिन्तामह मुपागतः ।
अथाहं वाच मश्रौषं चारणानां शुभाक्षराम् ॥ १५९ ॥

जानकी न च दग्धेति विस्मयोदन्त भाषिणाम् ।
ततो मे बुद्धि रुत्पन्ना श्रुत्वा तामद्भुतां गिरम् ॥ १६० ॥

अदग्धा जानकीत्येव निमित्तैश् चोपलक्षिता ।
दीप्यमाने तु लाङ्गूले न मां दहति पावकः ॥ १६१ ॥

हृदयं च प्रहृष्टं मे वाताः सुरभि गन्धिनः ।
तैर् निमित्तैश्च दृष्टार्थैः कारणैश्च महागुणैः ॥ १६२ ॥

ऋषिवाक्यैश्च सिद्धार्थै रभवं हृष्ट मानसः ।
पुन र्दृष्ट्वा च वैदेहीं विसृष्टश्च तया पुनः ॥ १६३ ॥

ततः पर्वत मासाद्य तत्रारिष्ट महं पुनः ।
प्रतिप्लवन मारेभे युष्म द्दर्शन काङ्क्षया ॥ १६४ ॥

ततः पवन चन्द्रार्क सिद्ध गन्धर्व सेवितम् ।
पन्थान मह माक्रम्य भवतो दृष्टवानिह ॥ १६५ ॥

राघवस्य प्रभावेन भवतां चैव तेजसा ।
सुग्रीवस्य च कार्यार्थं मया सर्व मनुष्ठितम् ॥ १६६ ॥

एतत्सर्वं मया तत्र यथावदुप पादितम् ।
अत्र यन्न कृतं शेषं तत्सर्वं क्रियतामिति ॥ १६७ ॥

इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये सुन्दरकाण्डे अष्टपञ्चाशः सर्गः ॥ ५८ ॥